

УЛОГА НАУЧНЕ ЕЛИТЕ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Резиме: Елита као друштвена група у одређеној сфери људског сазнања може бити: владајућа, научна, политичка и економска. Даровити су потенцијални припадници неке од елита. Научну елиту чине појединци у области научних истраживања и знања, дакле научни радници. Како постоје два типа научне елите: стваралачка и административно – управљачка, покушаћемо да сагледамо улогу и једне и друге у процесу транзиције и развоја савременог друштва. Потребу проучавања елите (елитологија) наметнула је и глобализација. Проучавањем научне елите баве се елитикологија образовања и елитопедагогија.

Приметно је да је научна елита скрајнута у савременим догађањима значајним за државу и друштво. У раду се жели сагледати значај научне елите за државу и друштво, положај научне елите у савременом друштву, као и последице њеног недовољног ангажовања у креирању будућности људског битисања.

Кључне речи: Даровити, научна елита, политичка елита, савремено друштво, етика.

За оцену улоге научне елите у савременом друштву, свакако да је неопходно широко истраживање. У раду ћемо дати нека виђења о утицају научне елите на савремено друштво, о томе како се формира елита, шта чини школа, друштво, медији, на формирање елите и како, данас, научна елита утиче – не утиче на савремене токове збивања у нашем друштву.

Познато је да су се по традиционалном схватању елите формирале на основу наслеђа (богатства, титула), по модерном схватању елите се формирају на основу способности и образовања, што подразумева поседовање знања, вештина и навика.

Елите које су у савременом друштву формиране на основу положаја, моћи и функције, а то су владајућа и политичка, имају пресудан утицај на развој друштва, на владање медијима преко којих утичу на информисање грађана, на формирање свести и одређивање мерила вредности у друштву. То су различите

---

¹ maraknez@sbb.co.rs

интересне групе појединаца, којима је лични интерес превасходни циљ. Нажалост, и један део интелектуалне елите, зарад својих личних интереса не сагледава значај развоја друштва и државе у целини, већ се ставља у службу одређених интересних група.

Ако се осврнемо на 19. век и стварање научне и интелектуалне елите српског народа, морамо поменути Богословију у Сремским Карловцима, Карловачку гимназију, Прву српску учитељску школу у Сомбору, а као расадник српске интелектуалне елите Текелијанум у Пешти, задужбину Саве Текелије. Текелијина задужбина је до Првог светског рата образовала више од 400 питомаца међу којима су били: Јован Ђорђевић, оснивач српског позоришта, Коста Руварац, књижевник, оснивач „Преоднице“, Вељко Петровић, књижевник, Лазар Томановић, члан црногорске владе (почетком 20. века), Мита Поповић, књижевник, Исидора Секулић, књижевник, Јован Јовановић Змај, песник, био једно време управник Текелијанума, Ђорђе Бугарски, Миша Димитријевић, Гига Гершић, Ника Лугумерски, Јован Туроман, Ђока Максимовић, Ника Максимовић, Милан Шевић, Богдан Гавриловић, Радивој Кашанин, Тихомир Остојић, Вељко Петровић, а чести гости били су Лаза Костић и Светозар Милетић (у Текелијануму Милетић је покренуо „Заставу“).

Дакле, читава једна елита српског народа са ширег подручја окупила се на једном месту, и сву своју позитивну енергију ставила у службу развоја и потврђивања свог националног идентитета, свог језика, своје културе, како би се ујединила и опстала. Била је то немерљива снага која је морала да оствари циљ којем је стремила. Бирали су се најбољи међу најбољима и слали на даље школовање, јер без образованих и способних људи развој друштва и државе у целини није могућ.

Поставља се питање где нам је данас наша интелектуална елита, наша научна елита? Евидентно је да у јавном животу нашег друштва није довољно афирисана, тако да се стиче утисак о њеној невидљивости и незаинтересованости за актуелна догађања у друштву. Приметно је да је научна елита скрајнута у медијима, посебно на телевизијским каналима, а њено оглашавање у новинама и часописима не утиче довољно на јавно мњење, посебно из разлога што је већи део популације недовољно образован, а и недовољно прати штампу. Ако мишљење научне елите не може да допре до народа, ако није доступно путем медија сваком појединцу, таква интелектуална и научна елита не може да

пласира одређена знања која би утицала на свест појединца и подизала свест народа.

За време у којем живимо у последње две деценије тешко би се могле наћи праве речи за све што нам се догађало - од грађанског рата до агресије великих сила на недужан народ. Приватизацију предузећа, која нам је постала сурова стварност, не могу да прихвате они који су та иста предузећа подизали као сопствене куће и у која су уградили део себе. Та иста предузећа продају се у бесцење и њима више не припадају, они чак немају ни право на рад у њима. Свакодневно смо сведоци какве све последице по здравље људи изазивају овакве промене у друштву.

Поставља се питање где нам је интелектуална елита, где нам је научна елита да усмерава правце развоја друштва, да прати промене, да указује на могуће последице, или се све дешава под видом демократије и „неминовне“ глобализација која захвата цео свет и против које је безуспешна свака врста реаговања.

Кристофер Лаи је мишљења да су нове елите космополитске и да су више на страни глобалних економских и политичких сила него на страни сопственог друштва, да су чак неодговорне према свом друштву и култури (наводи Зоран Аврамовић).

Ако успешно друштво чине успешни појединци, и ако сматрамо да су образовани људи неопходни за развој друштва, то значи да би критеријуми за успешност морали бити: образовање, култура, осећање родољубља, истинољубивост, праведност, толеранција, способност организације и руковођења, креативност, сналажљивост, храброст. Дакле, неопходно је образовање и васпитање које се перманентно стиче кроз институције система, путем организованог система образовања у који су уграђени одређени наставни садржаји који ће оспособити личност, посебно даровиту, да развије своје способности како би могла успешно да утиче и на развој друштва у целини.

Свакако да су нам у организованом систему васпитања и образовања значајне институције од предшколског до високошколског образовања. На свим нивоима мора да постоји синхронизација садржаја са јасним циљевима.

Високо образовање, последипломске и докторске студије су завршни део оспособљавања личности за даље самостално усавршавање, развијање својих способности и укључивање у рад и развој друштва у целини.

По мишљењу Данила Ж Марковића, универзитет треба не само да подстиче даровите доприносиоци стварању интелектуалне

елите, већ и да укључује студенте, посебно даровите, у научно – истраживачки рад својих институција, посебно катедара. Ово мишљење било би сасвим логично када не бисмо имали на уму недостатак материјалних средстава да такво ангажовање буде награђено, односно што је још погубније, да нема сујете појединих научних радника који онемогућавају, или на разне начине спречавају младе људе да развију своје способности и таленат. (Нажалост, таквих примера има подоста, што се огледа и у томе да су чак неки угледни професори оставили своје катедре без одговарајућег кадра, што је очигледан доказ како појединци путем институција спречавају афирмацију даровите личности.)

Поред тога, у савременом друштву јавља се и фактор политичке одређености. Нажалост, политичко одређење се врло често ставља изнад способности и компетентности личности. Иде се толико далеко да се на функције које захтевају одређено образовање, способност и радно искуство, постављају појединци који не испуњавају ниједан од тих услова, изузев припадајућег става одређеној партији. Таквих примера је све више у пракси савременог друштва, како у политичкој, тако и у интелектуалној елити, и то нажалост постаје манир нове владајуће елите.

Марковић даље наводи: “Образовање даровитих за друштвену елиту, па и интелектуалну треба да буде у функцији њиховог развоја као високоетичких личности.“ (Етиологија и даровити, Данило Ж. Марковић, Зборник 11, стр.88, 2005, Вршац)

Медији, јавно деловање, маркетинг постали су изузетно значајни за формирање свести појединаца. Сведоци смо да је научној и интелектуалној елити са одређеним способностима, врлинама, моралним вредностима, онемогућено појављивање у медијима. На свест личности утиче се мелодрамским серијама, серијом *Великог брата*, (у којој не постоје моралне вредности – све је допуштено, личност је „слободна“, сведена на нагонски живот), *Тренутка истине* (каква иронија да под изговором Тражимо најискренијег грађанина Србије, за новац, дозвољавамо најниже вулгарности које су непримерене и за причу „у четири ока“, чак и за неуропсихијатра, а буквално се трује човек, личност, нација, друштво, држава), *Мењам жену* (ко је био толико духовит да у данашњој беспарици, тешким условима за опстанак породице смисли овакву причу – улазак у туђу породицу на неколико дана, улазак у туђу интиму, у светињу, јер породица је заиста светиња и недопустиво је каљати је и то још јавно, а све зарад новца који директно утиче на омаловажавање и растурање породице као институције друштва).

Изнова се поставља питање где нам је научна и интелектуална елита да спречи даље урушавање моралних вредности. Изгледа да смо немоћни пред том организованом машинеријом која нажалост узима данак у виду промоције неморала и најнижих људских побуда. Маркетинг се путем медија наметнуо свим сегментима друштва. Он се и институционализовао заузимајући своје место у науци, издигао се изнад рада и постигнутих резултата пропагирајући „да је у друштву све могуће и све дозвољено“. Запажено је и да се често последице догађаја проглашавају узроком, а жртве целатом.

Нажалост, сведоци смо да и струковне организације (економисти, лекари, правници) које подразумевају знање, способност и вештину, владају појединим деловима друштвеног система и преко медија утичу на јавно мњење, често злоупотребљавајући своју моћ и стављајући је у службу маркетинга за потребе политичке елите. Ако научна елита нема ту снагу да утиче на јавно мњење, поставља се питање ко влада у друштву и неминовно долази до закључка – новац. Новац изнад свега. Новац је постао мото моралних, односно неморалних вредности.

Да ли је то баш неопходно, или се и на тај начин појединац баца у апатију, у безнађе, у понор из којег не може да угледа светлост и моралне вредности живота.

У свему овоме поставља се и питање организације државе, права, закона, моралних вредности, улоге научне елите, или је можда, како би се могло закључити, све под контролом владајуће политичке елите?

Сасвим је јасно да је у оваквим околностима неопходно изграђивање етике научне елите, утврђивање њене моралне одговорности, утврђивање њеног односа према појавама у друштву као и доприноса у развоју друштва. У свему овоме, одговорност наставника који образују будућу научну елиту је од пресудног значаја. Они су узор својим млађим колегама, од њих зависи какви ће се истраживачи у погледу морала формирати и како ће у пракси реализовати своја стечена знања.

Данило Ж. Марковић констатује да: „Професионални морал стваралаца, као посебнији радни морал, садржи све норме радног морала допуњене мотивом самопотврђивања ствараоца и ставом да својом радном делатношћу доприносе унапређивању хуманог друштвеног развоја.“ Свакако да су личне особине појединца од пресудног значаја у погледу прихватања моралних

норми и да је он сам одговоран за свој однос према друштву и претакању својих истраживања у праксу.

Ако прихватимо мишљење да научну елиту чини скуп оних који заузимају највиши ниво у области научних истраживања и знања, ако њу чине научни радници који имају изузетне резултате значајне за науку, онда је неминовно да је немерљива и њихова одговорност за развој друштва, за креирање јавног мњења у свим сегментима људског битисања.

Литература:

- Марковић, Ж. Данило (2005): *Елитологија и даровити*, Зборник Даровити и одрасли, Вршац: Виша школа за образовање васпитача, Темишвар: Универзитет *Тибискус*.
- Марковић, Ж. Данило (2004): *Подстицање даровитих и стварање интелектуалне елите*, Зборник 8, Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Петровић, Ружица (2005): *Даровитост као стваралачко позвање*, Зборник Даровити и одрасли, Вршац: Виша школа за образовање васпитача, Темишвар: Универзитет *Тибискус*.
- Ђорђевић, Босиљка (2005): *Даровити и одрасли*, Зборник Даровити и одрасли, Вршац: Виша школа за образовање васпитача, Темишвар: Универзитет *Тибискус*.
- Недељковић, Милан (2000): *Стваралаштво као израз и чинилац друштва*, Зборник 6, Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Стојаковић, Петар (2000): *Даровитост и креативност*, Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске, Српско Сарајево.
- Кнежевић, Мара (2006): *Стеван В. Поповић у српској култури*, Сомбор: Педагошки факултет.

Mara Knezevic, PhD
Pedagogical Faculty
Jagodina

The Role of Scientific Elite in Contemporary Society

Elite as social group in a particular sphere of human knowledge can be governing, scientific, political and economic. The gifted are potential members of some of the elites. Scientific elite comprises individuals in the field of scientific research and knowledge, i.e. scientific workers. Having in mind that there are two types of scientific elite: creative and administrative – governing, we will try to consider the role of both in the process of transition and development of contemporary society. The need to study

elite (elitology) has been imposed by globalization. So called elitology of education and elitopedagogy are dealing with the research on scientific elite.

It is noticeable that scientific elite has been pushed aside in contemporary events significant for the state and society. The paper aims at considering the importance of scientific elite for the state and society, the position of scientific elite in contemporary society, as well as the reasons for its insufficient engagement in the creation of the future of human life.

Key words: scientific elite, elitology of education, elitopedagogy, contemporary society.

